

Academic Article

**AUTONOMOUS LEARNING: LEARNING MANAGEMENT TO LOGICAL THINKING
FOR SOCIAL PHENOMENON**

**วิธีการเรียนรู้ภาวะอิสระ: แนวทางการจัดการเรียนรู้ภาวะอิสระ
สู่การคิดเชิงตรรกะต่อปรากฏการณ์ทางสังคม**

Received: November 7, 2024

Revised: November 28, 2024

Accepted: December 9, 2024

Chayanee Hanrob^{1*} and Wichian Thamrongsotthisakul²

ชญานิ์ หาญรบ^{1*} และวิเชียร ชำรงโสติสกุล²

^{1,2}Faculty of Education, Naresuan University

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

*Corresponding Author, E-mail: chayaneeh66@nu.ac.th

Abstract

Logical thinking is a cognitive process that emphasizes analyzing and reasoning to find the true meaning of information. This type of thinking can be applied in decision-making before accepting information or in supporting opinions on global social phenomena in the 21st century. Examples of social phenomena include political movements, especially among youth who frequently express conflicting opinions, often leading to violence. This article not only highlights the importance of logical thinking in decision-making but also emphasizes the significance of autonomous learning. The term “independence” is defined by the Royal Institute Dictionary, 2011 edition, as the state of self-determination, for instance, lacking independence or separating to become independent. When viewed through the lens of education, “independence” is associated with an educational approach called Autonomous Learning, which refers to a type of learning where individuals create their own knowledge in a meaningful way. Autonomous learning promotes students’ logical thinking by encouraging them to seek knowledge independently and continuously as part of their daily lives, without being confined by structured class hours or traditional classroom settings.

Keywords: Logical Thinking, Social Phenomenon, Autonomous Learning, Learning Management

บทคัดย่อ

การคิดเชิงตรรกะ (Logical Thinking) เป็นกระบวนการทางความคิดที่ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์หาเหตุผลที่แท้จริงของข้อมูล ซึ่งการคิดนี้สามารถนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจก่อนจะเชื่อข้อมูล หรือเป็นปัจจัยในการสนับสนุนการแสดงทรรศนะที่มีต่อปรากฏการณ์ทางสังคมโลกศตวรรษที่ 21 ตัวอย่างการเคลื่อนไหวปรากฏการณ์ทางสังคม เช่น ปรากฏการณ์ทางการเมือง โดยเฉพาะเยาวชนที่แสดงความคิดขัดแย้งและนำไปสู่ความรุนแรงอย่างบ่อยครั้ง บทความนี้จะชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการคิดเชิงตรรกะที่นำมาประกอบการตัดสินใจแล้ว ยังต้องการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญวิธีการเรียนรู้อย่างอิสระ คำว่า “อิสระ” ราชบัณฑิตยสถานได้นิยามศัพท์ไว้ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2554 ว่า ความเป็นไทแก่ตัว เช่น ไม่มีอิสระ แยกตัวเป็นอิสระ หากแต่เมื่อสวมแว่นตาบนมุมมองและบริบททางการศึกษา “อิสระ” คำนี้ถูกนำเสนอผ่านแนวทางการเรียนรู้ประเภทหนึ่งที่นักการศึกษาเรียก Autonomous Learning หรือ การเรียนรู้อิสระ ซึ่งหมายถึงลักษณะการเรียนรู้ของบุคคล เป็นการสร้างองค์ความรู้ของผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย ซึ่งการเรียนรู้ภาวะอิสระจะส่งเสริมการคิดเชิงตรรกะของนักเรียนได้ด้วยการรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างอิสระและเป็นไปตามการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างไม่มีที่สิ้นสุด โดยไม่จำเป็นต้องถูกจำกัดให้อยู่แต่ภายในการบังคับของรายชั่วโมงการเรียน หรือ ภายในห้องเรียน

คำสำคัญ: การคิดเชิงตรรกะ ปรากฏการณ์ทางสังคม วิธีการเรียนรู้ภาวะอิสระ การจัดการเรียนรู้

บทนำ (Introduction)

ความเป็นอิสระทางการเรียนรู้ถูกมองว่าเป็นการคิดไตร่ตรองอย่างมีวิจารณญาณของรายบุคคล อันเป็นทักษะการคิดที่จำเป็นอย่างยิ่งยวดสำหรับวิถีอนาคตใหม่ที่กำลังเผชิญกับสถานการณ์โลกในปัจจุบันในการเตรียมความพร้อมรับมือกับชีวิตวิถีใหม่ (VUCA World) เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ จาก Professor Warren Bennis and Professor Burt Nanus (1985) กล่าวไว้ว่า วูก้า (VUCA) ย่อมาจากคำศัพท์ภาษาอังกฤษ 4 คำ ประกอบด้วย 1) Volatility (ความผันผวน) ที่เป็นสถานการณ์สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ไม่ทันตั้งตัว ต่อมาด้วยกระบวนการ 2) Uncertainty (ความไม่แน่นอน) ไม่สามารถอธิบายได้อย่างชัดเจน อยู่ในรูปแบบความคลุมเครือ 3) Complexity (ความซับซ้อน) ปัญหาที่มีความเชื่อมโยงกันหรือมีผลกระทบต่อเนื่องกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และ 4) Ambiguity (ความคลุมเครือ) ข้อมูล สถานการณ์ที่เต็มไปด้วยความยากจะคาดการณ์ถึงผลลัพธ์ได้ แต่ทั้งนี้มีหลายเหตุการณ์ที่ยังไม่สามารถใช้แนวคิดวูก้า (VUCA) ในการตอบคำถามได้ จึงต้องหาวิธีการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อทดแทนการสูญเสียและตอบโจทย์ทางด้านการศึกษา (Learning Loss) การที่ชีวิตวิถีใหม่ (VUCA World) นั้นไม่อาจตอบคำถามในเรื่องความคลุมเครือของสถานการณ์โลกที่เผชิญอยู่ขณะนี้ได้ คำว่า “บานี” (Bani) จึงได้เกิดขึ้น ผู้คิดค้นคำว่า “บานี” (Bani) มาจากนักเขียน Jamais Cascio (2020) ได้สร้างโมเดลและแนวคิดนี้ขึ้นมาจากคำว่า Brittle (ความเปราะบาง) Anxious (ความวิตกกังวล) Nonlinear (ความไม่เป็นเส้นตรง) และ Incomprehensible (ความไม่สมเหตุสมผลหรือความไม่สามารถเข้าใจได้) สอดคล้องกับสถานการณ์ของโลกมากกว่าคำว่า VUCA World การเผชิญกับความผันผวนที่ยากจะคาดการณ์นี้เองส่งผลให้ภาคการศึกษาจึงต้องปรับตัวโดยการจัดทำกรอบการเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ 21 ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดทักษะการคิดขั้นสูง เช่น การคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) ทักษะนี้เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จทั้งในด้านอาชีพและการใช้ชีวิตประจำวันในโลกที่ซับซ้อนมากขึ้น นอกจากนี้ Liu et al. (2015) ยังเสนอว่าการใช้เหตุผลเชิงตรรกะที่ถูกต้องเป็นองค์ประกอบสำคัญในการส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า แนวทางการจัดการเรียนรู้จึงควรให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองโลกยุค “บานี” (Bani) ในศตวรรษที่ 21 อาทิ ความพร้อมในการคิดเชิงตรรกะ เพื่อพัฒนาอนาคตของประเทศซึ่งก็คือเยาวชนไทยนั่นเอง เพราะเมื่อเยาวชนไทยเติบโตขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพจากการเตรียมความพร้อมของสถาบันการศึกษา ก็จะส่งผลให้เกิด

การเติบโตทางด้านเศรษฐกิจและนำไปสู่การสร้างสังคมอย่างมีคุณภาพต่อไป ผู้เขียนจึงเขียนบทความนี้ขึ้นเพื่อเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่มีการนำการคิดเชิงตรรกะ (Logical Thinking) ซึ่งถือเป็นกระบวนการทางความคิดที่ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์หาเหตุผลที่แท้จริงของข้อมูล และเป็นลักษณะการคิดสำคัญสำหรับการพัฒนาการคิดเชิงวิพากษ์ขั้นสูงมาปรับประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนและสอดคล้องกับสภาพจริงของลักษณะการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในผู้เรียนซึ่งบทความนี้ผู้เขียนขอแบ่งการนำเสนอผ่านมุมมอง 4 หัวข้อใหญ่ ประกอบด้วย 1) การคิดเชิงตรรกะคืออะไร 2) ลักษณะการคิดเชิงตรรกะเป็นอย่างไร : สัมพันธ์กับปรากฏการณ์ทางสังคมหรือไม่ 3) ข้อเสนอแนะสำหรับการนำวิธีการเรียนรู้ภาวะอิสระไปใช้เพื่อส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดการคิดเชิงตรรกะ และ 4) บทสรุป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การคิดเชิงตรรกะคืออะไร

การคิดคือพฤติกรรมของจิต (Behavior of Mind) ที่แสดงออกในรูปแบบต่างๆ การแสดงออกของจิตจะผ่านช่องทาง 2 ช่องในโครงสร้างของคนแล้วจะเกิดความรู้ขึ้น ช่องทางที่แสดงออกคือ การรับรู้ และการจินตนาการ กฎแห่งความคิดถือเป็นมูลฐานของตรรกศาสตร์ คำว่า “มูลฐาน” หมายถึงกฎที่ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์แต่เป็นกฎมูลฐานเพื่อการพิสูจน์ศาสตร์อื่นๆ

การคิดเชิงตรรกะในภาษาไทย ตรรก มาจากคำในภาษาสันสกฤต 2 คำ คือ ตรก (ตรีกตรอง) ส่วนในภาษาอังกฤษ ตรรก แปลมาจากคำว่า Logic ซึ่งมาจากคำคุณศัพท์ Logike ในภาษากรีก คำนามของคำนี้ในภาษากรีก คือ Logos ซึ่งหมายถึงความคิด (Thought) และคำพูด (Word) อันนำไปสู่กระบวนการอ้างเหตุผลทั้งความคิดและคำพูดต่างสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เพราะอาศัยคำพูดมนุษย์จึงสามารถถ่ายทอดความคิดออกมาได้ มีนักวิชาการหลายท่านที่ให้นิยามการคิดเชิงตรรกะอย่างหลากหลาย ดังนี้

Copi et al. (1953) นิยามความหมายว่า “ตรรกวิทยา” คือการศึกษาวิธีและหลักการที่ถูกใช้ในการแยกแยะข้อโต้แย้งที่ถูกต้องและผิดพลาด

Boonchue (1994) นิยามความหมายว่า “ตรรกวิทยา” คือวิชาที่ว่าด้วยกฎเกณฑ์การใช้เหตุผล

Connor and Powell (1980) นิยามความหมายว่า “ตรรกวิทยา” คือกฎเกณฑ์ที่มีความพิถีพิถันในการใช้คำพูดและเนื้อหาโดยเฉพาะในกรณีที่มีการโต้แย้งกัน จะต้องทำให้เที่ยงตรงและมีความถูกต้องมากที่สุด

จากที่กล่าวมา การคิดเชิงตรรกะจึงเป็นกระบวนการของการใช้เหตุผลที่จะช่วยอธิบายว่าอะไรเกิดก่อนและอะไรเกิดหลังเพื่อประเมินถึงข้อสรุปว่าถูกต้องหรือไม่ โดยหลักการคิดที่เป็นพื้นฐานของการคิดเชิงตรรกะ (Logical Thinking) ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงมีลักษณะเด่นคือการรู้จักคิดในการแสวงหาความรู้ หนังสือ “ญาณวิทยาของโสเครตีสและเพลโต” หน้า 42 กล่าวถึงทฤษฎีของโสเครตีส (Socrates) ที่ว่า “ความโง่เขลาไม่ใช่จุดจบของการแสวงหาความรู้ แต่เป็นการเริ่มต้นของการแสวงหาความรู้” จากคำกล่าวนี้ผู้เขียนมีความคิดเห็นสนับสนุนต่อมุมมองการแสวงหาความรู้ที่เริ่มต้นมาจากความไม่รู้ มิใช่เริ่มต้นจากความรู้แล้วไปจมมอมอยู่ที่ความไม่รู้ ซึ่งการคิดเชิงตรรกะถือเป็นกระบวนการทางความคิดที่ใช้ในการแสวงหาความรู้ และพิสูจน์ความรู้นั้นตามข้อเท็จจริงจนสามารถนำความรู้มาใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจของปัจเจกส่วนบุคคล

คำนิยามที่นำมากล่าวข้างต้นนี้ผู้เขียนบทความขอกล่าวสรุปคำนิยามการคิดเชิงตรรกะ (Logical Thinking) คือการทำ ความเข้าใจภาพรวมของสถานการณ์ เรื่องราว เหตุการณ์ และข้อมูล โดยใช้ความคิดที่เป็นเหตุเป็นผล ซึ่งเป็นพื้นฐานปฏิบัติ แนวทางการคิดที่เน้นความเป็นเหตุและความเป็นผลที่ต่อเนื่องกันในสังคมอย่างมีเหตุผล มีการลำดับเรื่องราวก่อนหลัง เมื่อใช้ร่วมกับ มุมมองภาพรวม (Bird eye view) ที่มองเห็นภาพรวมของสถานการณ์ทั้งหมด จะช่วยให้สามารถวิเคราะห์และใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหาหรือการตัดสินใจ เพื่อประเมินสถานการณ์ได้อย่างครอบคลุม การมองจากมุมมองภาพรวมนี้ช่วยให้สามารถระบุปัญหาและหาทางแก้ไขได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในทางกลับกัน การมองจากจุดย่อยๆ (Worm eye view) อาจนำไปสู่ความผิดพลาดและปัญหาที่

ซับซ้อนมากขึ้น เนื่องจากขาดการมองเห็นภาพรวม การใช้การคิดเชิงตรรกะร่วมกับมุมมองภาพรวมจะช่วยให้เกิดการประเมินสถานการณ์ในสังคมได้ดีขึ้น เพราะมีการใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหาและตัดสินใจมากกว่าการใช้อารมณ์เป็นพื้นฐาน

ลักษณะการคิดเชิงตรรกะเป็นอย่างไร: สัมพันธ์กับปรากฏการณ์ทางสังคมหรือไม่

1. ลักษณะการคิดเชิงตรรกะศาสตร์

ลักษณะการคิดเชิงตรรกะมีมุมมองจากนักคิดที่เป็นที่รู้จักอธิบายไว้อย่างหลากหลายดังนี้

Bacon (1620) อธิบายลักษณะการคิดเชิงตรรกะในลักษณะการอ้างเหตุผลที่เรียก “การคิดเชิงอุปนัยโดยการคัดออก” (Induction by elimination) เป็นการให้ความจริงในการพิสูจน์คำตอบ

Aristotle (1994) อธิบายลักษณะการคิดเชิงตรรกะในลักษณะการอ้างเหตุผลที่เรียก “การคิดเชิงนิรนัย” การคิดเชิงนิรนัยหรือที่เรียกว่าการอ้างเหตุผลแบบซิลลอลจิสซึม (Categorical Syllogism) ซึ่งให้ความสำคัญต่อรูปแบบการอ้างความสมเหตุสมผล (Validity)

Karplus (1997, pp. 82-83) ได้กล่าวถึงการคิดอย่างมีตรรกะของเด็กใน 2 ลักษณะ คือ ขั้นปฏิบัติการและขั้นนามธรรม ขั้นปฏิบัติการ ประกอบด้วย 1) ความสามารถจำแนกและรวบรวมกลุ่มสิ่งของโดยอาศัยเกณฑ์การสังเกต 2) สามารถคิดอย่างมีตรรกะโดยปริมาณของความคงที่ 3) สามารถจัดอันดับแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ จากการสังเกต ขั้นนามธรรมประกอบด้วย 1) สามารถจัดแบ่งกลุ่มซับซ้อนมากขึ้นจากประสาทสัมผัสทั้งห้า 2) สามารถใช้เกณฑ์พิจารณาลักษณะของความคิดจากปัญหาต่างๆ 3) อธิบายและตีความของลักษณะหน้าที่ในลักษณะความสัมพันธ์เชิงคณิตศาสตร์ 4) มีความเข้าใจในความจำเป็นที่จะออกแบบโดยใช้การควบคุมตัวแปรอื่นๆ 5) สามารถตีความจากการสังเกตตัวแปรอื่นๆ ซึ่งแสดงผลที่ไม่ได้คาดหวังไว้แต่ตีความเฉพาะตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันเท่านั้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้เขียนขอสรุปความลักษณะการคิดเชิงตรรกะ (Logical Thinking) คือ 1) มีเหตุมีผลสนับสนุนกระบวนการคิดเพื่อพิสูจน์หาความจริง 2) มีระบบขั้นตอนของการคิดอย่างเป็นลำดับชัดเจน 3) ผสมผสานการคิดขั้นสูง อาทิ การคิดเชิงวิพากษ์ การคิดเชิงเปรียบเทียบ การคิดเชิงสังเคราะห์ และการคิดแก้ไขปัญหา 4) การใช้ภาษาเพื่อชวนให้เชื่อและอธิบายให้เข้าใจวัตถุประสงค์การสื่อสารประกอบด้วยประโยคอย่างน้อย 2 ประโยค เชื่อมด้วยคำหรือวลี เช่น เพราะ ดังนั้น เพราะฉะนั้น ด้วยเหตุนี้ เป็นต้น คำหรือวลีเหล่านี้บอกความสัมพันธ์ชนิดหนึ่งระหว่างประโยคที่คำหรือวลีเหล่านี้เชื่อม กล่าวคือบอกความเป็นเหตุเป็นผลของประโยคเหล่านั้น

2. ปรากฏการณ์ทางสังคม

ปรากฏการณ์ทางสังคม (Social Phenomena) ครอบคลุมพฤติกรรมและปฏิสัมพันธ์ต่างๆ ที่ถูกกำหนดโดยบรรทัดฐานทางสังคม กรอบทฤษฎี และตัวชี้วัดการวัดผล บรรทัดฐานทางสังคมซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่ไม่เป็นทางการ มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของแต่ละบุคคล และอาจทำให้เกิดความไม่สอดคล้องระหว่างความต้องการส่วนตัวกับการกระทำในที่สาธารณะ โดยเฉพาะในบริบททางการเมือง (Ziegler et al., 2023) ทฤษฎีนี้มีบทบาทสำคัญในการเป็นกรอบที่ใช้แทนปรากฏการณ์ทางสังคม โดยทำหน้าที่เชื่อมโยงการสังเกตเชิงประจักษ์เข้ากับโครงสร้างเชิงตรรกะซึ่งเน้นถึงลักษณะเชิงอัตวิสัยของความเป็นจริงทางสังคม (Fuhse, 2022) ทำให้เกิดความเข้าใจในเชิงลึกเกี่ยวกับพลวัตทางเศรษฐกิจและสังคม (D'Agata et al., 2023)

กล่าวได้ว่า ปรากฏการณ์ทางสังคมเป็นเหตุการณ์หรือการกระทำที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นๆ และส่งผลกระทบต่อกลุ่มคนที่อาศัยในสังคมดังกล่าว สาเหตุอาจเกิดจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม หรือบริบทของสังคมเอง ตัวอย่างโดยทั่วไปของปรากฏการณ์ทางสังคมเช่น การชุมนุมประท้วง การพัฒนาเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อวิถีชีวิต การเปลี่ยนแปลงเชิงค่านิยม หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในสังคมบางกลุ่ม ซึ่งระยะเวลาของการเกิดของปรากฏการณ์ทางสังคมอาจมีทั้งระยะสั้นหรือระยะยาว และตัวอย่างเชิงอนาคตของปรากฏการณ์ทางสังคมในประเทศไทย ตามที่ Future Tales Lab by MQDC (2023) ได้เผยแพร่

ในบทความ “10 ปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงสำคัญของสังคมไทยในอนาคต” ประกอบด้วย 1) อาชีพในอนาคตที่ไม่มีวันเกษียณ ในรูปแบบที่ไม่มีข้อจำกัดด้านอายุ (Ageless Workplace) 2) ความเชี่ยวชาญสู่โลกอนาคต เนื่องด้วยการแข่งขันที่สูงทำให้การพัฒนา ความเชี่ยวชาญของคนยุคถัดไปจะอยู่ในช่องทางออนไลน์หรืออื่นๆ พร้อมกัน 3) อัตลักษณ์ทางเพศที่ไม่สำคัญอีกต่อไป การมองข้าม เรื่องอัตลักษณ์ทางเพศโดยให้ความสำคัญกับเรื่องทักษะความสามารถและความเป็นมนุษย์เป็นหลัก 4) ความหลากหลายของครอบครัว การยอมรับความหลากหลายทางเพศสภาพที่เพิ่มขึ้นจะนำไปสู่ครอบครัวในอนาคตที่จะมีทั้งคู่สมรสข้ามเพศที่เป็นทั้งแม่และพ่อ ในครอบครัวเดียวกัน 5) ภาวะผู้นำในอนาคต อดีตภาพของผู้นำในยุคถัดไป จะไม่ได้ยึดติดกับลักษณะแบบชายเป็นใหญ่ (Patriarchal Leader) โดยในปัจจุบันเริ่มมีแนวโน้มไปสู่ความหลากหลายของผู้นำไม่ว่าจะเป็นผู้นำที่เป็นหญิง เกย์ ผู้หญิงข้ามเพศ และผู้ชายข้ามเพศ 6) กฎหมายกับความสัมพันธ์ของคนและเทคโนโลยี เนื่องด้วยการพัฒนาปรับปรุงของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่สูงมากขึ้น 7) เชื้อชาติ ที่มีความเป็นลูกผสม การแต่งงานมีคู่ครองข้ามเชื้อชาติหรือข้ามประเทศจนมีทายาทหรือคนรุ่นถัดไปในสังคมไทย 8) ปรากฏการณ์ อ่อนด้อย หมายถึงกลุ่มเด็กที่กำลังจะเกิดในอนาคตเนื่องจากแนวโน้มของเด็กที่จะเกิดน้อยลงเรื่อยๆ ทำให้สมาชิกในครอบครัวทุ่มเท ให้ความสำคัญกับเด็กเกิดใหม่เป็นอย่างมาก 9) การเติบโตของเมืองรองตามภูมิภาค การพัฒนาตามรูปแบบการขยายตัวของเมืองรอง ที่มากขึ้นตามเส้นทางการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนความเร็วสูงที่เชื่อมต่อเมืองหลักของแต่ละส่วนภูมิภาค 10) อนาคตการเมืองสะท้อน รูปแบบกลุ่ม มีความเป็นไปได้ของการเมืองในอนาคตสะท้อนรูปแบบกลุ่มคนที่มีความสนใจประเด็นใกล้เคียงกัน (Clan Based Politics) เช่น ประเด็นสิ่งแวดล้อม หรือประเด็นหลักของการอยู่อาศัยของชุมชนกับนวัตกรรม เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น สะท้อนถึงบริบทของการเปลี่ยนแปลงปรากฏการณ์ทางสังคมในประเทศไทยได้เป็นอย่างดี หากวันนี้เราไม่มีการเตรียมความพร้อมให้เยาวชนมีลักษณะนิสัยของการคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล หรือที่เรียกว่าการคิดเชิงตรรกะ เพื่อมาอธิบายและตัดสินใจต่อปรากฏการณ์ทางสังคม (Social Phenomena) ที่เกิดขึ้นกับชีวิตตนเอง อาจล่าช้าเกินไปในการสร้าง ภูมิคุ้มกันทางความคิดที่จะช่วยให้คนรุ่นถัดไปสามารถดำรงชีพออย่างปลอดภัยในโลกแห่งอนาคตที่เต็มไปด้วยความซับซ้อน

3. ลักษณะการคิดเชิงตรรกะที่มีต่อปรากฏการณ์ทางสังคม

จากลักษณะการคิดเชิงตรรกะ (Logical Thinking) และปรากฏการณ์ทางสังคม (Social Phenomena) ที่กล่าวมา เมื่อเราเกิดการรับรู้และการตีความที่เป็นเหตุเป็นผลจะส่งผลให้เกิดการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพต่อการดำเนินชีวิตหรือต่อการตัดสินใจ ในเรื่องสำคัญๆ อันส่งผลต่ออนาคต หรือส่งผลต่อกาลเวลาขณะปัจจุบันของชีวิตเราได้เป็นอย่างดี ผู้เขียนจึงขอเสนอการสังเคราะห์ ลักษณะความสัมพันธ์ของการคิดเชิงตรรกะที่มีต่อปรากฏการณ์ทางสังคม (Ka-karadee, 1989; Ounprasertsuk, 2003) ซึ่งสามารถ อธิบายได้ด้วยลักษณะ ดังนี้ 1) มีเหตุผลสนับสนุนกระบวนการคิดเพื่อพิสูจน์หาความจริง โดยการระบุปัญหาหรือตั้งสมมุติฐานของ ปรากฏการณ์ทางสังคมให้ชัดเจน 2) มีระบบขั้นตอนของการคิดเชิงตรรกะอย่างเป็นลำดับชัดเจน โดยการระบุปัญหาจากการมอง ภาพรวม การชี้แจงให้เหตุผลเชิงสัดส่วน การพิสูจน์ข้อเท็จจริงของข้อมูลโดยการคิดเหตุผลอนุมานเชิงสมมติ และสรุปการตัดสินใจเลือก ข้อมูล 3) ผสมผสานการคิดขั้นสูงอื่นๆ อาทิ การคิดเชิงวิพากษ์ การคิดเชิงเปรียบเทียบ การคิดเชิงสังเคราะห์ และการคิดแก้ไข้ปัญหา 4) การใช้ภาษาเพื่อชวนให้เชื่อและอธิบายให้เข้าใจวัตถุประสงค์การสื่อสารประกอบด้วยประโยคน้อย 2 ประโยค เชื่อมด้วยคำ หรือวลี เช่น เพราะ ดังนั้น เพราะฉะนั้น ด้วยเหตุนี้ เป็นต้น คำหรือวลีเหล่านี้บอกความสัมพันธ์ชนิดหนึ่งระหว่างประโยคที่คำหรือวลี เหล่านี้เชื่อมกล่าวคือบอกความเป็นเหตุเป็นผลของประโยคเหล่านั้น

จากลักษณะความสัมพันธ์การคิดเชิงตรรกะที่มีต่อปรากฏการณ์ทางสังคมที่ผู้เขียนเสนอนั้น สรุปได้ว่า คือ การใช้ กระบวนการคิดอย่างมีระบบและมีขั้นตอนที่ชัดเจนในการวิเคราะห์ อธิบายเหตุการณ์หรือพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในสังคม โดยอาศัยเหตุผล ที่มีความสอดคล้องและสามารถพิสูจน์ตรวจสอบข้อเท็จจริงได้ ซึ่งกระบวนการนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำ ความเข้าใจสาเหตุและ ผลกระทบของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น รวมถึงช่วยสร้างความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสังคมในบริบทต่างๆ อันจะส่งผลต่อการตัดสินใจที่จะเกิดขึ้นตามมาจากการคิดเชิงตรรกะที่มีต่อปรากฏการณ์ทางสังคม

4. ลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียนกับการคิดเชิงตรรกะมีความสัมพันธ์ในปรากฏการณ์ทางสังคม

ทุกวันนี้มีการตั้งคำถามถึงโลกอนาคตว่าจะต้องเตรียมตัวรับมืออย่างไรโดยเฉพาะผู้เรียนที่กำลังอยู่ในระบบการศึกษาปัจจุบัน (Generation Z) ที่ต้องเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงอย่างหลากหลายด้าน พื้นฐานการคิดอย่างหนึ่งที่ผู้เรียนสามารถนำมาใช้เพื่อเตรียมตัวรับมือกับความเปลี่ยนแปลงได้คือ ทักษะกระบวนการคิด (Thinking Based Learning) (Rattansing, 2024) อย่างเช่น การคิดเชิงตรรกะ (Logical Thinking) ซึ่งเป็นการใช้เหตุผลเชิงตรรกะในการทำงานหรือการแก้ปัญหาใดๆ ในชีวิตประจำวันย่อมควรมีเหตุผลหากการแก้ปัญหาหรือการทำงานโดยไม่มีเหตุผลจะเป็นการทำงานหรือแก้ปัญหาที่ไม่มีการไตร่ตรองการใช้เหตุผลเชิงตรรกะในการแก้ปัญหาจึงเป็นการคิดหาเหตุผลเพื่ออธิบายการทำงานตลอดจนการคาดการณ์ผลลัพธ์ในการแก้ไขปัญหา

การใช้เหตุผลเชิงตรรกะ (Logical Thinking) คือการใช้กฎเกณฑ์ ข้อตกลงมาเป็นเหตุผล และการใช้ประสบการณ์มาเป็นเหตุผลในการแก้ปัญหา สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) การใช้กฎเกณฑ์ ข้อตกลง มาอธิบายเหตุผลในการแก้ไขปัญหาเป็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ กฎเกณฑ์มาอ้างอิงเพื่อนำไปอธิบายวิธีการแก้ปัญหา ซึ่งผลลัพธ์ของการแก้ปัญหานี้จะเป็นจริงหรือไม่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์เริ่มต้น 2) การใช้ประสบการณ์มาอธิบายเหตุผลในการแก้ปัญหาเป็นกระบวนการให้เหตุผลในการแก้ไขปัญหาที่ได้จากการตั้งสมมติฐาน การสำรวจหรือการทดลองจนได้ผลการสังเกตหรือหลักฐานที่น่ามาสรุปได้แต่ข้อสรุปอาจจะเป็นจริงหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยอีกหลายอย่าง เช่น วิธีการสำรวจ จำนวนตัวอย่างในการสำรวจ เป็นต้นซึ่งการแก้ปัญหานี้ผู้แก้ปัญหาจะคาดหวังว่าให้ได้ผลลัพธ์ให้ตรงตามเหตุผลที่อธิบายได้ตั้งนั้นการคิดอย่างมีเหตุผล มีตรรกะ หรือให้เข้าใจง่าย ๆ ได้ว่าสิ่งที่กำลังทำอยู่หรือสิ่งที่กำลังออกแบบอยู่มีเหตุผล (Make Sense) หรือไม่ในการทำโจทย์การออกแบบที่ไม่เหมือนการทำโจทย์เลขที่จะมีคำตอบที่ถูกเพียงข้อเดียวและมีคำตอบที่บอกได้ว่าอันนี้ผิดแต่ในทางการทำโจทย์การออกแบบมันจะมีเพียงคำตอบที่มีเหตุผล (Make Sense) หรือไร้สาระ (Make Non-Sense) จะเห็นได้ว่าการคิดเชิงตรรกะ (Logical Thinking) จะช่วยผู้เรียนได้พิสูจน์ว่าสิ่งที่กำลังทำอยู่นั้นมาถูกทางหรือไม่อย่างไรอันเป็นทางเลือกที่ต้องมีการตัดสินใจหรือพิสูจน์สิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อค้นหาคำตอบเชิงวิเคราะห์เพื่ออธิบายเหตุผลที่เกิดขึ้น

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยที่ผ่านมามีความหลากหลายอย่างเห็นได้ชัด หากเจาะลึกลงไปในเหตุการณ์ทางสังคมที่ผู้กระทำหลักหรือตัวละครเอกของเรื่องอยู่ระหว่างช่วงวัย 13 – 19 ปี พบว่า มีความรุนแรงหลายเหตุการณ์ เช่น ความขัดแย้งทางแนวคิด ตัวอย่างเหตุการณ์ทางสังคมที่แสดงถึงความขัดแย้งทางแนวคิด จากบทความ “ปรากฏการณ์ ชุดไปรเวท-ด้านเครื่องแบบ ล้างอำนาจนิยมในโรงเรียน” ของ Lena (2023) กล่าวว่า สำหรับสถานการณ์การเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออกตามหลักสิทธิมนุษยชนของกลุ่มเยาวชน ผ่านการใส่ชุดไปรเวทไปโรงเรียนนั้น ยังคงเป็นประเด็นที่เกิดการถกเถียงกันทางสังคม มีทั้งกลุ่มที่เห็นด้วยกับการใส่ชุดไปรเวทไปเรียน และอีกกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับการใส่ชุดไปรเวทไปโรงเรียน จากกรณีการเรียกร้อง ‘การยกเลิกระเบียบข้อบังคับเครื่องแบบ-ทรงผมนักเรียน’ ให้สถานศึกษาเคารพสิทธิเสรีภาพเหนือร่างกายที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ในขณะนี้ โดยให้นักเรียนแต่งกาย ด้วยชุดไปรเวท ย้อมสีผม หรือทำทรงผมใดก็ได้ตามต้องการ เข้าเรียนในสถานศึกษา ทำให้ให้เกิดกระแสทางสังคมเกี่ยวกับความเหมาะสมกลายเป็นประเด็นร้อนให้ถกเถียงถึงความถูกต้องและความเหมาะสม จนเกิดเป็นข้อคำถาม เช่น ทำไมถึงไม่เข้าเรียนในโรงเรียนที่เปิดกว้างด้านเครื่องแต่งกาย เป็นต้น ผลสืบเนื่องจากเหตุการณ์นี้จึงกลายเป็นเครื่องหมายในการแสดงออกถึงสัญลักษณ์ของสิทธิและเสรีภาพตามปัจเจกบุคคลของกลุ่มเยาวชนในประเทศไทย หรือเหตุการณ์ที่กลุ่มนักเรียนและนักศึกษาที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปออกมาแสดงความคิดเห็นด้านการเมืองผ่านการจัดกิจกรรม “แฟลชม็อบ” เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยในการต่อต้านรัฐบาล รวมถึงแสดงความคิดเห็นต่อการที่ศาลรัฐธรรมนูญตัดสินยุบพรรคอนาคตใหม่ มีการกล่าวถึงประโยคและการเขียนแสดงความคิดเห็นที่ไม่สัมพันธ์กัน ที่ผ่านมามีเหตุการณ์ที่เยาวชนช่วงอายุระหว่าง 13 – 19 ปี (ช่วงวัยรุ่น) เข้าไปมีส่วนร่วมหรือมีบทบาทในการขับเคลื่อนทิศทางของสังคมไทยอย่างมาก ซึ่งส่วนใหญ่การมีส่วนร่วมของเยาวชนจะเป็นไปในลักษณะการแสดงทรรศนะ ทั้งนี้ในหลายๆ แนวคิดที่เยาวชนแสดงทรรศนะต่อโลกทัศน์ทางสังคมมักแสดงอย่างไม่เป็นเหตุเป็นผลกัน

จากตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยหากโรงเรียนหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับระบบการศึกษาได้นำพื้นฐานการคิดเชิงตรรกะเข้ามาใช้ในการจัดการเรียนการสอนจะเกิดประโยชน์ต่ออนาคตของประเทศเป็นอย่างยิ่ง เพราะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการสร้างกระบวนการทางความคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผลและนำไปสู่การนำเสนอการแก้ไขปัญหาในโลกแห่งความเป็นจริงอย่างเหมาะสม และยังส่งผลให้เยาวชนสามารถนำความจริงที่ได้รับจากการพิสูจน์ทางกระบวนการความคิดไปยืนยันกับอคติที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

การนำวิธีการเรียนรู้ภาวะอิสระไปใช้เพื่อส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดการคิดเชิงตรรกะ

เมื่อนำลักษณะการคิดเชิงตรรกะศาสตร์นี้มาผสมผสานถักทอเข้าด้วยกันกับวิธีการเรียนรู้ภาวะอิสระจะเกิดความหมายต่ออิสระการเรียนรู้และการสร้างลักษณะวิธีการเรียนรู้ของนักเรียนต่อไป การนำวิธีการเรียนรู้ภาวะอิสระไปใช้สู่การปฏิบัติเป็นกระบวนการสำคัญของการจัดแนวทางการเรียนรู้ท่ามกลางสภาวะโลกยุคบาณี (Bani) ที่มีความผันผวนตลอดเวลา จึงอาจกล่าวได้ว่าการจัดการศึกษาของไทยในปัจจุบันควรส่งเสริมให้เกิดการคิดเชิงตรรกะศาสตร์ในการเรียนการสอนตั้งแต่ในระดับห้องเรียน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการสร้างกระบวนการคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล ยิ่งเมื่อผู้เรียนต้องเผชิญกับกระแสความคาดหวังของสังคมภาคการศึกษาที่ควรเข้ามามีบทบาทในการเตรียมคนให้พร้อมสำหรับการแข่งขันในสังคมโลกด้วยเช่นกัน

Betts and Kercher (1999) กล่าวถึง ความเป็นอิสระทางการเรียนรู้ หรือภาษาอังกฤษคือ Autonomous Learning เป็นแนวคิดสำคัญที่สถาบันการศึกษาควรคำนึงและให้ความสำคัญ เนื่องด้วยความเป็นอิสระถือเป็นสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลในการสร้างเป้าหมายการศึกษาด้วยตนเองของผู้เรียน สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กล่าวว่า หลักกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ให้ความหมายของคำว่าสิทธิและเสรีภาพทางการศึกษาของบุคคลที่ประชาชนแต่ละคนจะพึงได้รับจากรัฐตามที่บัญญัติรับรองไว้ว่า “รัฐจะต้องจัดบริการด้านการศึกษาอบรมตามที่กฎหมายกำหนดไว้ และในการจัดการศึกษาดังกล่าวประชาชนย่อมมีสิทธิเสรีภาพในการเลือกได้ตามความถนัด และตามความสนใจ” ส่วนคำว่าเสรีภาพทางวิชาการ หมายถึง ความเป็นอิสระในการสอนและความเป็นอิสระในการเรียนรู้โดยไม่มีสิ่งใดมาขวางกั้นเสรีภาพนี้ หรือตามที่ปัญญาสากลขององค์การสหประชาชาติว่าด้วย สิทธิเด็กข้อ 29 ระบุสิทธิทางการศึกษาไว้ 5 ประการ คือ พัฒนาการด้านบุคลิกภาพ สติปัญญา อารมณ์ สังคม และสุขภาพร่างกายรวมทั้งการเตรียมการให้เด็กมีความรับผิดชอบต่อการดำเนินชีวิตในสังคม มีความเข้าใจความเสมอภาคในบทบาทหญิงและชาย มีความซื่อสัตย์และอดทน หรือตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 6 กล่าวว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” จากหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพทางการศึกษา เสรีภาพทางวิชาการ ปัญญาสากลขององค์การสหประชาชาติข้อ 29 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542 ต่างให้การสนับสนุนและส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดอิสระในการเรียนรู้ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ความเป็นอิสระ

ผู้เขียนจึงอยากนำเสนอการนำวิธีการเรียนรู้ภาวะอิสระไปใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการคิดเชิงตรรกะ

1. วิธีการเรียนรู้ภาวะอิสระ : จุดเริ่มต้นและความหมาย

Tetovo (2015) องค์การ “Education 21” ในประเทศสวิตเซอร์แลนด์มีเป้าหมายในการพัฒนาความเข้าใจและการศึกษาอย่างยั่งยืนทั่วโลก ได้มีการร่วมทำวิจัยกับองค์กรต่างๆ และมีการตีพิมพ์หนังสืองานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้อิสระ (Learner Autonomy in Higher Education) โดยในงานประชุม an international Conference at South East European University มีการย้ำเตือนว่าการเรียนรู้อิสระมีความสำคัญอย่างกว้างขวางในระดับการศึกษาขั้นต้นจนถึงระดับมหาวิทยาลัย

Betts and Kercher (1999) กล่าวว่า Autonomous learning หรือในภาษาไทยเรียกการเรียนรู้อิสระ เป็นกระบวนการในการจัดการเรียนรู้ที่มีมายาวนานและเป็นสิ่งสำคัญจำเป็นสิ่งหนึ่งที่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับระบบการศึกษาทั่วโลก

ควรสนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้เรียนค่อยๆ พัฒนาจากความสนใจไปสู่นิสัยถาวร ดังคำสุภาษิตที่ว่า “เอาม้าลงน้ำได้ แต่บังคับม้าดื่มไม่ได้” สามารถอธิบายได้อย่างชัดเจนว่าทำไมถึงต้องส่งเสริมความเป็นอิสระของผู้เรียนให้เกิดขึ้นในการเรียนรู้

เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายคำว่า Autonomous learning หรือในภาษาไทยเรียกการเรียนรู้อิสระ ผู้เขียนจึงนำเสนอเนื้อหาสาระด้วยคำถาม 3 ข้อ คือ 1) “วิธีการเรียนรู้ภาวะอิสระ : จุดเริ่มต้นของความหมาย” 2) “วิธีการเรียนรู้ภาวะอิสระ : องค์ประกอบ และ ลักษณะของผู้เรียน” และ 3) วิธีการเรียนรู้ภาวะอิสระ : แนวการเรียนรู้ภาวะอิสระสู่การคิดเชิงตรรกะ

“Autonomous learning” หรือในภาษาไทยเรียก “การเรียนรู้อิสระ” หลายท่านอาจเกิดความสงสัยว่าคำนี้แท้จริงแล้วหมายถึงอะไร ผู้เขียนบทความนี้เพื่อพยายามทำให้เกิดเข้าใจความหมายที่แน่ชัดของ Autonomous learning หรือ การเรียนรู้อิสระ จึงนำเสนอความหมายจากนักวิชาการ นักการศึกษาทั้งต่างประเทศและในประเทศ ไว้ดังนี้

นักการศึกษาคนแรกที่ได้ให้ความสำคัญกับคำว่า การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Learner Autonomy) ตามที่ Holec (1981) ได้ให้คำนิยามของคำว่า “Autonomous learning” ไว้ คือ “ความสามารถในการรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง” ซึ่งผู้เรียนที่มีความเป็นอิสระในการเรียนรู้นั้นจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้เองกำหนดขอบข่ายและเนื้อหาเรียนรู้ เลือกวิธีการและเทคนิคในการเรียนรู้เองกำกับและควบคุมกระบวนการเรียนรู้เอง ตลอดจนประเมินผลสิ่งที่ได้เรียนรู้มา Dickinso (as cited in Benson, 2006) ได้ให้คำนิยามของคำว่า “Autonomous learning” ไว้ คือ การเรียนรู้ด้วยวิธีเรียนของผู้เรียนเอง คือการที่ผู้เรียนนำวิธีการเรียนรู้ของตนเองมาใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ในการเรียน โดยผู้เรียนมีหน้าที่ตัดสินใจเลือกวิธีเรียนและนำมาปฏิบัติในการเรียนรู้ภาษาเป็นไปในทางเดียวกันกับ Little (2006) ได้ให้คำนิยามของคำว่า “Autonomous learning” ไว้ คือ การเรียนรู้ภาษาด้วยวิธีเรียนของตนเองนั้นผู้เรียนจะต้องพัฒนาและฝึกฝนการเรียนรู้ของตนเองโดยสามารถตัดสินใจเลือกวิธีเรียนและการกระทำได้อย่างอิสระ

Nunan (1991) ได้ให้คำนิยามของคำว่า “Autonomous learning” ไว้ คือ การเรียนขึ้นอยู่กับระดับของการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Degree of Autonomy) นอกจากนี้ผู้เรียนยังต้องสามารถเชื่อมโยงเนื้อหาจากการเรียนรู้ในห้องเรียนกับความรู้ที่อยู่นอกห้องเรียนได้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับความเห็นของ Benson (2011) คือ การเรียนรู้แบบพึ่งพาตนเองว่าเกิดจากการที่ผู้เรียนสามารถควบคุมการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ การจัดการการเรียนรู้ (Learning Management) กระบวนการด้านความรู้ความคิด (Cognitive Process) และเนื้อหาในการเรียนรู้ (Learning Content) ในทำนองเดียวกันกับ สาลี ทองจิ๋ว และ วิเชียร ชำรงโสทธิสกุล (2566) ได้ให้คำนิยามของคำว่า “Autonomous learning” ไว้คือ วิธีการเรียนรู้ภาวะอิสระ เป็นสิทธิในการแสวงหาความรู้และกำหนดเลือกเป้าหมายตลอดจนกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง เป็นความสามารถในการกำหนดการเรียนรู้ของตนเอง มีความรับผิดชอบต่อการเลือกแหล่งเรียนรู้ ข้อมูล เป้าหมาย สาระ และกระบวนการเรียนรู้ มีการกำหนดเวลา สถานที่ จังหวะในการเรียน กำกับ และประเมินตนเอง ซึ่งจะอิสระทั้งหมด ผู้เรียนสามารถแยกออกจากการอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของผู้สอน แต่มีใช้การเรียนรู้ที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้สอนเลย ผู้สอนยังสามารถให้ความช่วยเหลือ แนะนำชี้แนวทางใดๆ ให้กับผู้เรียนได้บ้าง โดยผู้เรียนต้องมีความสนุกสนาน พึงพอใจต่อความเป็นอิสระนั้น สามารถทำการวิพากษ์แบบสะท้อนกลับ (Critical Reflection) เพื่อตัดสินใจเลือกวิถีทางแบบพึ่งพาตนเอง ทั้งนี้ผู้เรียนต้องสามารถสร้างความสัมพันธ์ (Interaction, Interactive) ระหว่างกระบวนการเรียนรู้และสาระที่เลือกได้ และต้องสามารถเชื่อมโยงผลที่เกิดจากการเรียนรู้ไปยังบริบทอื่นๆ ได้ด้วย (Transcendence)

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นว่าการนิยามคำว่า “Autonomous learning” ที่กล่าวถึงข้างต้นนำมาสู่ข้อสังเกตที่แน่ชัดซึ่งแสดงให้เห็นว่า นักวิชาการ นักการศึกษาทั้งต่างประเทศและในประเทศนิยาม “Autonomous learning” ไว้ คือ การออกแบบการเรียนรู้อย่างอิสระของผู้เรียน เป็นสิทธิในการแสวงหาความรู้ด้วยวิธีเรียนของผู้เรียนเอง ซึ่งความเป็นอิสระในการเรียนรู้นั้นจะต้องกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ วิธีเรียนรู้ของผู้เรียน บนพื้นฐานของความรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเองในการรับผิดชอบต่อทางเลือกแหล่งการเรียนรู้ที่ศึกษา การประเมินความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของตนเอง และการเชื่อมโยงผลการเรียนรู้ไปยังบริบทอื่นได้ด้วย

ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนบทความจึงสรุปและเลือกใช้คำนิยามของคำว่า “Autonomous learning” หรือในภาษาไทยเรียก “การเรียนรู้อิสระ” คือ วิธีการเรียนรู้ภาวะอิสระ

2. วิธีการเรียนรู้ภาวะอิสระ : องค์ประกอบ และ ลักษณะของผู้เรียน

วิธีการเรียนรู้ภาวะอิสระ (Autonomous learning) ตามที่ Betts and Kercher (1999); McCombs (2010); Benson (2011) กล่าวถึง 4 องค์ประกอบ ที่มีประสิทธิภาพต่อการเกิดความอิสระทางการเรียนรู้ ประกอบด้วยองค์ประกอบแรกคือ **คุณภาพส่วนตัว** เป็นความสามารถพื้นฐานในการระบุเป้าหมายการเรียนรู้ เป็นทักษะส่วนตัวในการแสวงหาแหล่งความรู้ การเลือกวิธีการเรียนรู้ การเลือกกระบวนการเรียนรู้ การควบคุมการเรียนรู้ของตนเองจนทำให้บรรลุเป้าหมายตามที่วางไว้ องค์ประกอบที่สองคือ **ความพร้อมของสถานการณ์** มีบริบทที่เอื้ออำนวยต่อกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนและขึ้นอยู่กับบริบทในสังคม หรือกลุ่มคนที่ให้การยอมรับในค่านิยมความเป็นอิสระทางการเรียนรู้ องค์ประกอบที่สามคือ **ความสัมพันธ์** หรือปฏิสัมพันธ์เชิงบวก หรือความสามารถในการต่อรองระหว่างผู้เรียนกับบริบทแวดล้อม เช่น ผู้สอนกับผู้เรียน และองค์ประกอบที่สี่คือ **การมีบทบาทหรือช่องทางเข้าถึงอำนาจทางโครงสร้างสังคม** การมีประสิทธิภาพความพร้อมพอที่จะใช้กระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดจนความสามารถในการขึ้นนำผลการเรียนรู้แก่สังคม จนสังคมสามารถบรรลุเป้าหมายและเกิดการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงตามผลการเรียนรู้ จากที่กล่าวมาข้างต้น วิธีการเรียนรู้ภาวะอิสระ สามารถส่งเสริมให้เกิดได้ในผู้เรียน เพื่อนำไปสู่การสร้างลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียนตามที่ Thongthiew and Thamrongsoththisakul (2023) ระบุลักษณะไว้ 15 ข้อ ดังนี้ 1) ผู้เรียนรู้ว่าตนเองต้องการเรียนอะไร 2) ผู้เรียนรู้ว่าตนเองเรียนรู้จากวิธีไหนได้ดีที่สุด เช่น การฟัง การอ่าน การเขียน และการเคลื่อนไหวร่างกาย เป็นต้น 3) ผู้เรียนได้เลือกวิธีการเรียนรู้ให้เหมาะกับตนเอง 4) ผู้เรียนได้กำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ด้วยตนเอง 5) ผู้เรียนได้วางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง 6) ผู้เรียนมีความสุขในการเรียน 7) ผู้เรียนรับรู้ระดับความสามารถของตนเองในการเรียนรู้ 8) ผู้เรียนสามารถรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเองได้ 9) ในชีวิตประจำวันผู้เรียนพึ่งพาคนอื่นน้อย 10) ผู้เรียนได้นำความรู้ไปสร้างประโยชน์ให้กับผู้อื่น 11) ผู้เรียนทบทวน ไตร่ตรองสิ่งที่ได้เรียนรู้อยู่เสมอ 12) ผู้เรียนสามารถค้นหาความรู้ได้ด้วยตนเอง 13) ในการเรียนผู้เรียนพึ่งพาครูและคนอื่นน้อย 14) ผู้เรียนปรับเนื้อหาที่ค้นคว้าหาความรู้ให้เหมาะสมสอดคล้องกับเป้าหมายที่ค้นคว้า และ 15) ผู้เรียนชอบค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองแม้ว่าจะไม่ใช่เรื่องที่ต้องเรียนในวิชาต่างๆ

3. วิธีการเรียนรู้ภาวะอิสระ: แนวทางการจัดการเรียนรู้ภาวะอิสระสู่การคิดเชิงตรรกะ

การจะสร้างให้เกิดวิธีการเรียนรู้ภาวะอิสระสามารถนำกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ที่ไม่ได้ตั้งใจ (Not the result of programmed instruction) ร่วมกับการสร้างแรงกระตุ้นให้เกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียน อันจะนำไปสู่วิธีการเรียนรู้ภาวะอิสระ การนำหลักการวิธีการเรียนรู้ภาวะอิสระ (Autonomous Learning) ไปใช้กับสถาบันการศึกษากระแสหลัก เช่น โรงเรียน อาจสร้างและลงมือปฏิบัติได้ยาก แต่มีใช้จะนำไปปฏิบัติไม่ได้ เพียงแต่หากสถาบันการศึกษามีความต้องการในการนำวิธีการเรียนรู้ภาวะอิสระไปใช้ สิ่งแรกที่พึงกระทำคือ ควรละทิ้งกรอบอำนาจ กรอบแนวคิดเดิมที่สืบทอดมา ตัวอย่างเช่น กรณีการละทิ้งกรอบอำนาจของประเทศอังกฤษกับการวางรากฐานพื้นฐานทางการศึกษาในประเทศมาเลเซีย ซึ่งประเทศมาเลเซียได้ละทิ้งกรอบดังกล่าว และนำเอกลักษณ์ ธรรมชาติบริบททางการศึกษาของตนเอง มากำหนดเป็นกรอบในการวางรากฐานทางการศึกษา

แต่ทั้งนี้เนื่องจากเป็นภาพใหญ่สำหรับวงการการศึกษาของประเทศไทย ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงขอเสนอการนำวิธีการเรียนรู้ภาวะอิสระมาใช้สำหรับการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ภาวะอิสระสู่การคิดเชิงตรรกะ (Logical Thinking) ขึ้นในผู้เรียนที่เปรียบเสมือนอนาคตของชาติสำหรับการเตรียมพวกเขาให้พร้อมรับกับโลกยุค “บานี” (Bani) ซึ่งเป็นยุคที่มีปรากฏการณ์ทางสังคมเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ประกอบด้วย 3 แนวทาง ดังนี้

แนวทางที่หนึ่ง : กิจกรรมการคิดเชิงตรรกะด้วยแนวการสอนแบบโสกราตีส (Socrates)

คำกล่าวที่ว่า “ชีวิตที่ขาดการตรวจสอบย่อมไม่คุ้มค่าที่จะมีชีวิตอยู่” โสกราตีสเชื่อว่าการที่บุคคลจะฉลาดได้นั้น บุคคลนั้นจะต้องสามารถเข้าใจตนเองได้ จากคำกล่าวนี้อาจมีลักษณะสอดคล้องกับลักษณะของผู้เรียนตามวิธีการเรียนรู้ภาวะอิสระ

(Autonomous learning) ในข้อดังนี้ 1) รู้ว่าตนเองต้องการเรียนอะไร 2) รู้ว่าตนเองเรียนรู้จากวิธีไหนได้ดีที่สุด เช่น การฟัง การอ่าน การเขียน และการเคลื่อนไหวร่างกาย เป็นต้น 3) รู้และเลือกวิธีการเรียนรู้ให้เหมาะกับตนเอง 4) กำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ด้วยตนเอง และ 5) รู้และวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งวิธีการสอนแบบโสกราตีสเน้นการสนทนา (Socratic Dialogues) เป็นการพยายามเสาะหาถึงแรงผลักดันที่อยู่เบื้องหลังความเชื่อและความรู้สึกของบุคคลผู้นั้นว่าถูกหล่อหลอมมาเช่นไร ด้วยการตั้งคำถามอย่างต่อเนื่อง โดยการสอนลักษณะนี้จะเกิดการสร้างกระบวนการความคิดเชิงตรรกะในผู้เรียนให้เกิดการกระตุ้นการคิดตรรกะ และเหตุผลในการสร้างการคิดอย่างเป็นระบบ และมีการวิเคราะห์ข้อมูลเชื่อมโยงกับการเรียนรู้ของตนเองอย่างเป็นอิสระ มีการนำการสอนตามแนวคิดของ Socratic ไปพัฒนาการคิดของนักเรียน ดังเช่น งานวิจัยของ Roddara (2016) การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการตั้งคำถามตามแนวคิดของโสกราตีสกับกิจกรรมการเรียนรู้แบบปกติ

แนวทางที่สอง : กิจกรรมการคิดเชิงตรรกะด้วยแนวการสอนแบบปรัชญาสำหรับเด็กชุมชนแห่งการสืบสอบ (Community of inquiry)

ปรัชญาสำหรับเด็กเป็นการสอนเกี่ยวกับวิธีการคิด (How to think) มากกว่าการสอนว่าควรคิดอะไร (What to think) เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทางสติปัญญาร่วมกัน จากคำกล่าวนี้มีลักษณะสอดคล้องกับลักษณะของผู้เรียนตามวิธีการเรียนรู้ภาวะอิสระ (Autonomous learning) ในข้อดังนี้ 1) มีความสุขในการเรียน 2) รับรู้ระดับความสามารถของตนเองในการเรียนรู้ 3) สามารถรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเองได้ 4) จัดการชีวิตประจำวันของตนเองและลดการพึ่งพาผู้อื่น และ 5) นำความรู้ไปสร้างประโยชน์ให้กับผู้อื่น โดยการสอนนี้ทำให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดโดยมีส่วนร่วมผ่านการสนทนา การตั้งคำถาม การตอบคำถาม การอภิปรายผ่านเรื่องราวที่ได้ฟังหรืออ่าน เพื่อเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่การมีความสามารถในการคิดเชิงตรรกะด้วยตนเอง เป็นการสร้างภาวะการเรียนรู้อย่างอิสระเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการสร้างการเรียนรู้ที่มีความหมายให้ตนเองอีกด้วย มีการนำการสอนแบบปรัชญาสำหรับเด็กไปเสริมสร้างสมรรถนะทางสังคมและอารมณ์ของผู้เรียน ซึ่งการคิดเชิงตรรกะของผู้เรียนก็ได้รับการพัฒนาด้วยเช่นกัน ดังเช่นงานวิจัยของสิริภัทร ชื่นคำ (2565) การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาสำหรับเด็ก ร่วมกับเกมมิฟิเคชันเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะทางสังคมและอารมณ์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

แนวทางที่สาม : กิจกรรมการคิดเชิงตรรกะด้วยแนวการสอนแบบอริสโตเติล (Aristotle)

อริสโตเติลเสนอแนวคิดการอ้างเหตุผลหรือการอนุมานตามลำดับขั้นตอน ซึ่งมีลักษณะสอดคล้องกับลักษณะของผู้เรียนตามวิธีการเรียนรู้ภาวะอิสระ (Autonomous learning) ในข้อดังนี้ 1) ทบทวน ไตร่ตรองสิ่งที่ได้เรียนรู้อยู่เสมอ 2) สามารถค้นหาความรู้ได้ด้วยตนเอง 3) พึ่งพาครูและคนอื่นน้อย 4) ปรับเนื้อหาที่ค้นคว้าหาความรู้ให้เหมาะสมสอดคล้องกับเป้าหมายที่ค้นคว้า และ 5) ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองแม้ว่าจะไม่ใช่เรื่องที่ต้องเรียนในวิชาต่างๆ โดยการสอนนี้ทำให้ผู้เรียนเกิดการอนุมานตามลำดับขั้นตอนอย่างเป็นเหตุเป็นผลสอดคล้องกับงานวิจัยของ Corcoran (2009) เรื่อง Aristotle's Demonstrative Logic ที่กล่าวถึงแนวคิดการทำให้เกิดความรู้ตามแนวคิดของอริสโตเติลสำหรับการนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาอย่างหลากหลายรูปแบบ เช่น การศึกษาความจริงทางวิทยาศาสตร์ การศึกษาความจริงทางการเมืองและสังคม เป็นต้น

จากความหมาย องค์ประกอบ และลักษณะของผู้เรียนตามวิธีการเรียนรู้ภาวะอิสระ (Autonomous learning) และแนวการเรียนรู้ภาวะอิสระสู่การคิดเชิงตรรกะศึกษาที่ศึกษาข้างต้น จะพบว่าอยู่บนฐานของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนให้เกิดการสร้างกระบวนการทางความคิดเชิงตรรกะเป็นสำคัญ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ มีการนำการสอนอย่างหลากหลายรูปแบบทั้งนี้แต่ละแนวการสอนจะมีจุดเด่น และข้อจำกัด ดังนั้นผู้สอนจึงควรเลือกให้เหมาะสมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน และบริบทด้านต่างๆ

บทสรุป (Conclusion)

ในยุค“บานี” (Bani) มีปรากฏการณ์ทางสังคมเกิดขึ้นมากมายและหลากหลายแง่มุมที่ส่งผลกระทบต่อผู้คน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนอย่างบ่อยครั้ง การคิดเชิงตรรกะต่อปรากฏการณ์ทางสังคมดังกล่าวจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะการคิดเชิงตรรกะคือการวิเคราะห์ข้อมูล การแยกแยะข้อเท็จจริงออกจากความคิดเห็น จนนำไปสู่การตัดสินใจอย่างมีเหตุผลรองรับ ดังนั้นการคิดเชิงตรรกะถือเป็นกระบวนการที่สำคัญในการสร้างผู้เรียนให้เป็นนักคิดและตัดสินใจอย่างมีหลักเหตุผล มากกว่าการใช้อารมณ์ โดยการคิดเชิงตรรกะช่วยหลีกเลี่ยงการแก้ไขปัญหาที่ยึดติดกับกรอบความคิดเดิม และช่วยให้เห็นภาพที่ชัดเจน พร้อมทั้งประเมินผลกระทบต่อผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต หากเด็กและเยาวชนได้รับการพัฒนาให้มีการคิดเชิงตรรกะในการแสดงความคิดเห็นที่มีต่อปรากฏการณ์ทางสังคม จะช่วยให้พวกเขาสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นอย่างมีคุณภาพ สร้างสรรค์ และเคารพสิทธิของผู้อื่น ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของสังคมประชาธิปไตย ที่ให้ความสำคัญกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

References

- Aristotle. (1994). *Aristotle's metaphysics* (D. Bostock, Ed.). New York, NY: Oxford University Press.
- Bacon, F. (1620). *Novum Organum*. Retrieved from <https://history.hanover.edu/texts/bacon/novorg.html>
- Bennis, W., & Nanus, B. (1985). *Leaders: Strategies for taking charge*. New York, NY: Harper & Row.
- Benson, P. (2006). *Learner autonomy 8: Insider perspectives on autonomy in language teaching and learning*. Dublin, Ireland: Authentik.
- Benson, P. (2011). *Teaching and researching autonomy in language learning*. Harlow, UK: Pearson Education.
- Betts, G. T., & Kercher, J. K. (1999). *The autonomous learner model: Optimizing ability*. Greeley, CO: ALPS Publishing.
- Boonchue, K. (1994). *General Logic*. Odeanstore Publishing.
- Cascio, J. (2020). *Facing the Age of Chaos*. Medium. Retrieved April, 2020, from <https://medium.com/@cascio/facing-the-age-of-chaos-b00687b1f51d>
- Connor, J., & Powell, J. (1980). *Elementary logic*. London, UK: Hodder & Stoughton.
- Copi, I. M., Cohen, C., & McMahon, K. D. (1953). *Introduction to logic* (C. Cohen & K. D. McMahon, Eds.). New York, NY: Macmillan.
- Corcoran, J. (2009). Aristotle's demonstrative logic. *History and Philosophy of Logic*, 30, 1–20.
- D'Agata, A., Alaimo, L. S., Cudlin, P., & Salvati, L. (2023). Easy come, easy go: Short-term land-use dynamics vis-à-vis regional economic downturns. *Socio-Economic Planning Sciences*, 88, 101603.
- Fuhse, J. A. (2022). How can theories represent social phenomena? *Sociological Theory*, 40(2), 99-123.
- Future Tales Lab by MQDC. (2023). *10 phenomena of significant changes in Thai society in the future*. Retrieved from <https://techsauce.co/news/futuretales-lab-by-mqdc>
- Holec, H. (1981). *Autonomy in foreign language learning* (Original work published 1979). Oxford, NY: Pergamon Press.
- Karplus, R. (1997). *Science Teaching and the Development of Reasoning*. Ohio State University.

- Ka-karadee, S. (1989). *The study of rational thinking and academic achievement in science of grade 3 students learning through slide-tape discussion and teacher's manual instruction* (Master thesis). Bangkok: Srinakharinwirot University.
- Lena, B. (2023). *The phenomenon of private uniforms vs. school uniforms: Challenging authoritarianism in schools*. Tetovo.
- Little, D. (2006). Autonomy and autonomous learners. In M. Byram (Ed.), *Title of book* (pp. 69-72).
- Liu, H., Ludu, M., & Holton, D. (2015). Can K-12 math teachers train students to make valid logical reasoning? In X. Ge, D. Ifenthaler, & J. Spector (Eds.), *Emerging technologies for STEAM education* (pp. 331-353). Cham, Switzerland: Springer.
- McCombs, B. (2010). Developing responsible and autonomous learners: A key to motivating students. *American Psychological Association*. Retrieved March 7, 2021, from <https://www.apa.org/education/k12/learners>
- Nunan, D. (1991). *Language teaching methodology: A textbook for teachers*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Ounprasertsuk, S. (2003). *Rational thinking of early childhood children who received story-based teaching activities* (Master thesis). Bangkok: Srinakharinwirot University.
- Rattansing, A. (2024). *The components of learning management for Generation Z learners*. Retrieved from <https://saoc.rtaf.mi.th/images/documents/articles/2567/student%2081/60%20n.th.hying%20xeuxm%20phr%20%20ratn%20singh.pdf>
- Roddara, P. (2016). *Comparison of learning achievement in civic duty of grade 2 students who received learning activities using Socratic questioning techniques with normal learning activities* (Master thesis). Bangkok: Srinakharinwirot University.
- Tetovo. (2015). *Promoting learner autonomy in higher education*. Retrieved from <https://www.seeu.edu.mk/files/research/Book-2015.pdf>
- Thongthiew, S., & Thamrongsotthisakul, V. (2023). *Autonomy learning for mind emancipation: Doctoral course materials in philosophy of curriculum and instruction*. Phitsanulok: Naresuan University.
- Ziegler, R., Bauwens, T., Roy, M. J., Teasdale, S., Fourrier, A., & Raufflet, E. (2023). Embedding circularity: Theorizing the social economy, its potential, and its challenges. *Ecological Economics*, 214, 107970.